

ADAT, ISTIADAT DAN ADAB DALAM MASYARAKAT MELAYU DAN SILAT

ABSTRAK

Penulisan ini membincangkan secara menyeluruh konsep adat, istiadat dan adab dalam masyarakat Melayu sebagai asas pembentukan identiti budaya, sistem nilai dan keharmonian sosial. Perbincangan merangkumi definisi, fungsi, hubungan antara ketiga-tiga elemen serta evolusinya dalam menghadapi arus globalisasi. Adat dilihat sebagai peraturan sosial tidak bertulis yang mengawal tingkah laku masyarakat, manakala istiadat merupakan manifestasi formal adat dalam bentuk upacara dan ritual. Adab pula mencerminkan akhlak individu dalam kehidupan seharian yang berasaskan nilai moral dan budaya.

Makalah ini turut meneliti kepentingan adat, istiadat dan adab dalam konteks pendidikan tidak formal melalui seni silat, yang berperanan sebagai medium pembentukan jati diri, disiplin dan perpaduan masyarakat. Selain itu, perbincangan diperluas kepada cabaran pengurusan silat moden yang melibatkan pematuhan kepada kerangka perundangan dan struktur organisasi formal, yang kadangkala menimbulkan ketegangan antara pemeliharaan tradisi dan keperluan pentadbiran semasa.

Secara keseluruhannya, makalah ini menegaskan bahawa walaupun berdepan dengan cabaran globalisasi dan pemodenan, adat, istiadat dan adab kekal relevan sebagai teras pembinaan masyarakat berbudaya. Usaha pemeliharaan melalui pendidikan, institusi sosial dan penyesuaian strategik amat penting bagi memastikan kesinambungan warisan ini kepada generasi akan datang.

1. Pengenalan

Adat, istiadat dan adab merupakan tiga komponen penting dalam struktur budaya masyarakat Melayu yang saling berkait dan membentuk satu sistem nilai dalam kehidupan individu serta komuniti (Ismail Hamid, 1991). Dalam konteks tradisional, adat merujuk kepada peraturan tidak bertulis yang diamalkan secara turun-temurun, istiadat pula melibatkan upacara rasmi atau ritual yang berstruktur, manakala adab merujuk kepada perlakuan sopan yang mencerminkan akhlak serta keperibadian seseorang (Syed Muhammad Naquib al-Attas, 1977).

Ketiga-tiga elemen ini berfungsi sebagai asas dalam membentuk keharmonian sosial dan identiti budaya masyarakat Melayu. Walaupun perkembangan zaman telah membawa perubahan dalam cara ia difahami dan diamalkan, asas nilai yang terkandung dalam adat, istiadat dan adab masih kekal relevan sebagai panduan kehidupan bermasyarakat.

2. Konsep Adat dalam Masyarakat Melayu

Adat boleh ditakrifkan sebagai amalan atau kebiasaan yang diwarisi daripada generasi terdahulu yang berfungsi sebagai undang-undang sosial tidak formal, namun mempunyai pengaruh yang kuat dalam kehidupan masyarakat (Ismail Hamid, 1991). Dalam masyarakat Melayu, terdapat pelbagai jenis adat seperti adat perpatih dan adat temenggung yang masing-masing mempunyai sistem serta struktur yang tersendiri.

Adat memainkan peranan penting dalam mengawal tingkah laku masyarakat, termasuk dalam menentukan cara individu berinteraksi, membuat keputusan dan menyelesaikan konflik sosial. Sebagai contoh, dalam adat perkahwinan Melayu, terdapat beberapa peringkat utama seperti merisik, bertunang dan bersanding yang setiap satunya membawa makna simbolik dan nilai budaya yang tersendiri.

Selain itu, adat turut berfungsi sebagai mekanisme pemeliharaan budaya yang memastikan nilai, norma dan tradisi masyarakat tidak hilang ditelan arus perubahan zaman. Walaupun terdapat penyesuaian dalam pelaksanaan adat mengikut perkembangan semasa, inti pati dan nilai asasnya tetap dikekalkan sebagai warisan budaya Melayu.

3. Istiadat sebagai Manifestasi Adat

Istiadat merujuk kepada pelaksanaan adat dalam bentuk upacara atau ritual yang lebih formal, yang sering dikaitkan dengan majlis rasmi seperti perkahwinan, kelahiran, kematian dan pertabalan (Harun Mat Piah, 2006). Istiadat bukan sahaja melibatkan aspek fizikal seperti pakaian, susunan acara dan protokol, tetapi turut mengandungi nilai simbolik yang mendalam dalam struktur budaya masyarakat.

Dalam konteks masyarakat Melayu, istiadat diraja merupakan contoh jelas yang memperlihatkan kepentingan ritual dalam mengekalkan struktur sosial dan politik. Upacara seperti pertabalan raja melambangkan kesinambungan institusi monarki serta penghormatan terhadap tradisi dan sistem pemerintahan warisan.

Selain itu, istiadat juga memainkan peranan penting dalam memperkukuhkan hubungan sosial dalam kalangan masyarakat. Melalui penyertaan dalam pelbagai upacara, individu dapat membina rasa kebersamaan, memperkukuh identiti kolektif serta mengeratkan perpaduan dalam komuniti. Hal ini menjadikan istiadat sebagai salah satu elemen penting dalam pembentukan masyarakat yang bersatu padu dan harmoni.

4. Adab sebagai Cerminan Akhlak Individu

Adab merujuk kepada tingkah laku yang sopan, beretika dan mencerminkan keperibadian seseorang dalam kehidupan seharian, yang berasaskan nilai moral, budaya serta pengaruh agama (Syed Muhammad Naquib al-Attas, 1977). Dalam masyarakat Melayu, adab merangkumi pelbagai aspek kehidupan seperti cara berkomunikasi, berpakaian, makan serta interaksi sosial dengan orang lain.

Adab memainkan peranan penting dalam membentuk keharmonian hubungan interpersonal dalam masyarakat. Amalan seperti menghormati orang tua, menggunakan bahasa yang sopan dan menjaga tingkah laku di khalayak umum merupakan antara manifestasi utama adab yang dititikberatkan dalam budaya Melayu.

Dalam konteks semasa, pengaruh media sosial dan globalisasi telah memberi cabaran terhadap pengamalan adab tradisional. Walaupun begitu, nilai asas seperti hormat-menghormati, kesopanan dan pengawalan tingkah laku masih kekal relevan dan perlu dipelihara sebagai asas pembentukan masyarakat berakhlak.

5. Hubungan antara Adat, Istiadat dan Adab

Adat, istiadat dan adab merupakan tiga elemen yang saling berkait dan membentuk sistem nilai yang menyeluruh dalam masyarakat Melayu (Ismail Hamid, 1991). Adat berfungsi sebagai kerangka nilai dan norma sosial, istiadat pula sebagai pelaksanaan formal dalam bentuk ritual, manakala adab memastikan perlakuan individu selari dengan nilai moral dan etika.

Sebagai contoh, dalam majlis perkahwinan masyarakat Melayu, adat menentukan struktur dan aturan majlis, istiadat melibatkan pelaksanaan upacara seperti akad nikah dan bersanding, manakala adab pula memastikan setiap individu berkelakuan sopan sepanjang majlis berlangsung.

Hubungan ini menunjukkan bahawa ketiga-tiga elemen tersebut berfungsi secara holistik dalam mengekalkan keseimbangan sosial. Ketiadaan salah satu daripadanya boleh menjejaskan keharmonian dan struktur budaya masyarakat.

6. Evolusi dan Cabaran dalam Era Globalisasi

Globalisasi telah membawa perubahan besar terhadap cara masyarakat memahami dan mengamalkan adat, istiadat dan adab (Wan Abdul Kadir, 2000). Pengaruh budaya luar, kemajuan teknologi serta perubahan gaya hidup moden telah memberi kesan terhadap penghayatan nilai tradisional, khususnya dalam kalangan generasi muda.

Antara cabaran utama ialah kecenderungan untuk menganggap adat dan istiadat sebagai sesuatu yang kurang relevan dalam kehidupan moden. Selain itu, perubahan dalam cara komunikasi digital juga memberi kesan terhadap pengamalan adab dalam interaksi sosial.

Namun begitu, globalisasi juga membuka ruang kepada penyebaran dan pengiktirafan budaya Melayu di peringkat yang lebih luas. Dengan pendekatan yang sesuai, adat dan istiadat masih boleh dikekalkan melalui penyesuaian tanpa menghilangkan nilai asalnya.

7. Kepentingan Pemeliharaan dan Pendidikan Budaya

Pemeliharaan adat, istiadat dan adab memerlukan usaha berterusan melalui pendidikan dan pendedahan kepada generasi muda (Asmah Haji Omar, 2008). Institusi keluarga, sekolah dan masyarakat memainkan peranan penting dalam memastikan nilai-nilai budaya ini terus diamalkan.

Selain itu, program kebudayaan, aktiviti komuniti dan pendekatan pendidikan tidak formal boleh menjadi medium penting dalam memperkukuhkan pemahaman terhadap warisan budaya. Penggunaan teknologi moden juga boleh dimanfaatkan untuk mendokumentasikan serta menyebarkan pengetahuan tentang adat dan adab kepada masyarakat yang lebih luas.

8. Kepentingan Adat, Istiadat dan Adab dalam Ajaran Silat

Seni silat Melayu merupakan salah satu bentuk pendidikan tidak formal yang menekankan nilai adat, istiadat dan adab sebagai asas pembentukan pesilat (Harun Mat Piah, 2006). Dalam pelbagai perguruan silat di Malaysia, elemen ini bukan sahaja dianggap sebagai tradisi, tetapi juga sebagai panduan moral dan etika dalam pembelajaran.

Antara perguruan silat yang mengekalkan nilai tersebut termasuk Persekutuan Silat Kebangsaan Malaysia, Pertubuhan Seni Silat Cekak Malaysia, Pertubuhan Silat Seni Gayong Malaysia, Seni Silat Lincah Malaysia dan Seni Gayung Fatani Malaysia. Walaupun mempunyai pendekatan dan teknik yang berbeza, kesemua perguruan ini mengekalkan penekanan terhadap pembentukan sahsiah, disiplin dan jati diri melalui pengamalan adat dan adab.

Selain itu, silat juga berperanan sebagai medium pendidikan jati diri yang menanamkan kesedaran terhadap sejarah, falsafah dan warisan budaya Melayu. Hubungan antara guru dan murid dalam tradisi silat turut menekankan nilai hormat, kepercayaan dan tanggungjawab yang tinggi, sekali gus membentuk disiplin serta keperibadian yang kukuh dalam kalangan pelatih.

Di samping itu, silat turut berfungsi sebagai alat perpaduan sosial apabila latihan dan aktiviti dilakukan secara berkumpulan yang melibatkan pelbagai latar belakang masyarakat. Hal ini menjadikan silat bukan sahaja seni mempertahankan diri, tetapi juga wadah integrasi sosial yang berkesan.

9. Keterbatasan Pendekatan Pertubuhan Berdaftar dalam Pengurusan Silat

Dalam konteks semasa, pengurusan seni silat turut dipengaruhi oleh struktur organisasi formal dan keperluan perundangan. Antaranya termasuk Jabatan Pendaftaran Pertubuhan Malaysia, Pejabat Pesuruhjaya Sukan Malaysia dan Polis Diraja Malaysia yang menetapkan garis panduan terhadap pendaftaran, penganjuran aktiviti serta keselamatan awam.

Walaupun sistem ini memberikan struktur yang lebih tersusun, ia turut menimbulkan cabaran kepada sesetengah perguruan silat tradisional yang lebih berasaskan amalan komuniti dan adat. Keperluan pematuhan terhadap peraturan seperti Akta Pertubuhan 1966 dan Akta Pembangunan Sukan 1997 kadangkala dilihat mengehadkan fleksibiliti dalam pelaksanaan aktiviti berunsur tradisi.

Selain itu, terdapat perbezaan pendekatan antara badan induk sukan silat yang menumpukan kepada aspek pertandingan dan standardisasi, dengan perguruan tradisional yang menekankan falsafah, adab dan kesinambungan warisan. Perbezaan ini menunjukkan wujudnya dualisme dalam pengurusan silat moden, iaitu antara silat sebagai sukan dan silat sebagai warisan budaya.

Sehubungan itu, keseimbangan antara pematuhan peraturan moden dan pemeliharaan nilai tradisi amat penting bagi memastikan seni silat terus relevan tanpa mengorbankan identiti asalnya sebagai warisan budaya Melayu.

10. Kesimpulan

Secara keseluruhannya, adat, istiadat dan adab merupakan tunjang utama dalam membentuk identiti, struktur sosial dan keharmonian masyarakat Melayu (Ismail Hamid, 1991). Ketiga-tiga elemen ini saling melengkapi dalam membentuk sistem nilai yang berfungsi dalam kehidupan seharian masyarakat.

Dalam era globalisasi, cabaran terhadap kelangsungan nilai tradisional semakin ketara, namun pada masa yang sama ia membuka ruang kepada penyesuaian dan inovasi dalam penyampaian budaya (Wan Abdul Kadir, 2000). Oleh itu, usaha berterusan melalui pendidikan, institusi sosial dan penggunaan teknologi amat penting bagi memastikan warisan ini terus kekal relevan.

Akhirnya, keseimbangan antara tradisi dan pemodenan perlu dipelihara agar adat, istiadat dan adab terus menjadi asas kepada pembentukan masyarakat yang berakhlak, beridentiti dan berdaya tahan pada masa hadapan.

RUJUKAN

1. Asmah Haji Omar. (2008). *Ensiklopedia bahasa Melayu*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
2. Harun Mat Piah. (2006). *Kesusasteraan Melayu tradisional*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
3. Ismail Hamid. (1991). *Masyarakat dan budaya Melayu*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
4. Syed Muhammad Naquib al-Attas. (1977). *Islam: Faham agama dan asas akhlak*. Kuala Lumpur: ABIM.
5. Wan Abdul Kadir. (2000). *Budaya popular dalam masyarakat Melayu*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.